

**ADULTER ȘI CRIMĂ ÎN EVUL MEDIU TÂRZIU.
IMPACTUL LEGAL ȘI SOCIAL AL UNEI CRIME ÎN VIAȚA UNEI
FAMILII NOBILIARE DIN BANAT**

*Adrian Magina**

Cuvinte cheie: Banat, evul mediu, crimă, adulter, nobilime

Keywords: Banat, Middle Ages, murder, adultery, nobility

Adultery and Murder in Late Middle Ages.

The legal and social impact of a crime in the life of a noble family from Banat

Abstract: The Lower Parts of the Hungarian medieval kingdom (*partes inferiores regni Hungarie*), - nowadays Banat region- was a diverse territory from ethnical and confessional point of view. In the high regions of this area, around the towns of Caransebeș (Karánsebes) and Lugoj (Lugas), most of the population was Romanian, including the noble elite. In those mountain areas a tragedy occurred at the end of 15th -early 16th century, when a member of Fiat noble family killed another nobleman due to the extramarital affair he had with his wife. This crime had a huge impact in the life of Fiat family members because of legal problems and its social consequences. Although the murderer obtains royal pardon, the problem that crime generates were not solved even four decades later, long after perpetrator's death.

La începutul secolului al XVI-lea o întâmplare relativ obișnuită era consemnată în actele epocii. Într-un document care nu iese cu nimic din comun, emis la Orșova de Iacob de Gârliște și Barnabas Belay, banii de Severin (*bani comitatus Zeureniensis*), era înregistrat faptul că frații Ladislau și Ludovic Fiat de Armeniș s-au înțeleas între ei în privința posesiunilor și părților de posesiune din 26 de sate aflate în districtele Caransebeș și Mehadia, posesiuni în care Ludovic Fiat (Fiath) le recunoștea dreptul la moștenire copiilor fratelui său Ladislau, și anume Ioan, Ecaterina, Elisabeta și Ana. Motivația gestului său era dată de faptul că, la o dată neprecizată în document, dar cu certitudine înainte cu ceva ani, Ludovic l-a ucis pe nobilul Petru Kain (sau Rayn), fapt în urma căruia ar fi trebuit să își piardă capul și averea. Intervenția fratelui său la curtea regală a fost însă decisivă. Ladislau a obținut iertarea celui vinovat și s-a implicat activ în răscumpărarea crimei față de rudele celui ucis. În același timp, a avut și grijă de conservarea patrimoniului familial, motive temeinice care l-au determinat pe Ludovic să îi includă pe copiii lui Ladislau, nepoții săi buni, la moștenirea propriului domeniu.¹ La finalul lunii august a anului 1501, regele recunoștea înțelegerea dintre cei doi frați și porunca capitlului bisericii din Arad să-i pună în stăpânirea posesiunilor respective pe copiii lui Ladislau, poruncă pe care capitlul a îndeplinit-o în luna septembrie a aceluiași an.² Crima se petrecuse, așadar, cândva în ultimul deceniu al secolului al XV-lea, de vreme ce frații își parafau înțelegerea la mijlocul anului 1501.

* Academia Română, Institutul de Studii Banatice Timișoara, email: a.magina@academiadm.ro

¹ Frigyes Pesty, *A Szörényi bánóság és a szörény vármegye története*, [Istoria banatului și a comitatului Severin] vol. III (Budapest, 1878), 137-139.

² Ibid., 139-143.

Situația în sine nu este deloc ieșită din comun, astfel de crime putând fi întâlnite în numeroase documente de pe întreg cuprinsul regatului medieval maghiar, fiind cel mai adesea tipice unor tipare asociate violenței din acea perioadă, iar conflictele generatoare de victime au fost numeroase pe teritoriul dintre Mureș, Dunăre, Tisa și Carpați, indiferent dacă vorbim de categoriile elitare sau de cele neprivilegiate.³

Pentru a înțelege acest caz de crimă din Banatul de la finalul evului mediu, am pornit de la câteva chestiuni pe care le-am considerat esențiale:

Prima întrebare ce privește fapta reprobabilă amintită la începutul veacului al XVI-lea: unde s-a petrecut violența și care sunt particularitățile teritoriului respectiv? Și apoi, au aceste particularități vreă influență asupra cazului de față?

În continuare, interogațiile s-au oprit asupra celor implicați: Cine sunt personajele menționate, cine e ucigașul? dar victima? din ce familii și din ce categorie socială provin? Mai mult, care a fost cauza crimei și consecințele unei asemenea fapte?

Mă voi opri mai întâi la teritoriul unde s-a petrecut crima. Este vorba de părțile de jos ale regatului maghiar (*partes regni Hungarie inferiores*), teritoriu ce mai târziu avea să se individualizeze și să fie cunoscut sub denumirea de Banat. Până la dezastrul de la Mohács din 1526, arealul respectiv era încadrat din punct de vedere administrativ comitatului Timiș și Banatului de Severin. Cea din urmă era o formațiune cu rol preponderent militar, dar și administrativ, situată la granița de sud a regatului, unde majoritatea populației avea origini românești.⁴ În acest spațiu montan, de frontieră, s-a coagulat în Evul Mediu o numeroasă nobilime românească, care s-a afirmat îndeosebi în veacul al XV-lea, în epoca de glorie a Hunedoreștilor. Banatul de Severin cuprindea mai multe districte românești privilegiate (*districta Valachorum*), dintre care cel mai important dintre ele era cel al Caransebeșului, care gravita în jurul târgului cu același nume, teritoriu situat din punct de vedere geografic în zona muntoasă de la granița cu Țara Românească. În acest areal s-a petrecut crima amintită, cel mai probabil chiar în târgul Caransebeșului, centru urban care, spre finalul secolului al XV-lea, devenise reședința celor mai multe familii nobiliare din zonă.⁵ Disputa, finalizată prin crimă, pare să fi avut loc, așadar, între membrii elitei românești majoritare în acel areal.

Ce individualiza numitele districte românești în cadrul regatului? E vorba de zone în care localnicii se bucurau din punct de vedere juridic de o situație privilegiată, în sensul că trebuiau judecați după legea românească (*ius Valachicum*), iar singurul for de apel era curtea regală. Este un aspect foarte important, pentru că în acest fel comunitățile românești din actualul Banat au putut eluda judeca comitetului de Timiș, regele fiind factorul decizional în ceea ce privește administrarea justiției. Dreptul acesta românesc nu era chiar așa de mult diferit de legislația aflată în uz la nivelul regatului, bazându-se pe mărturiile orale și pe juzii arbitri care încercau să împace părțile aflate în dispută.⁶

³ Adrian Magina, "Violence and reconciliation in 14th century southern Hungary," în *Politics and Society in the Central and South-Eastern Europe (13th-16th centuries)*, ed. Zoltan Iusztin (Cluj-Napoca: Mega, 2019), 159-174 și "Conflict și violență printre nobili. Războaiele private în Ungaria de sud," *Revista Istorică*, S. N., tom LXXXI, nr. 3-4 (2020): 225-233.

⁴ Zoltán Iusztin, *Politică și administrație în Banatul medieval* (Cluj-Napoca, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2018), 291-304; A. Magina, L. Magina, "Banatul medieval," în I. Bolovan, R. Grăf, ed., *O istorie a Banatului* (Cluj-Napoca: Școala Ardeleană, 2023), 211.

⁵ Pentru transformarea Caransebeșului într-o reședință a nobilimii a se vedea: Bálint Lakatos, "Városi nemesek Karánsebesen a 15–16. század fordulóján," [Nobilimea urbană a Caransebeșului la cumpăna secolelor XV-XVI] *Urbs. Magyar Várostörténeti Évkönyv 3* (2008): 71-94 și Livia Magina, "Tranzacții imobiliare într-un oraș de frontieră. Caransebeșul în secolele XVI-XVII," *Historia Urbana XXIII* (2015): 177-188.

⁶ A. Magina, "From custom to written law: *Ius Valachicum* in the Banat," în *Government and Law in Medieval Moldavia, Transylvania and Wallachia*, ed. Martyn Rady, Alexandru Simon, SSEES UCL, Studies in Russia and Eastern Europe (London, 2013), 71-77.

Să ne oprim acum la protagoniștii actului din 1501, în primul rând la frații Ladislau și Ludovic Fiat. Cei doi provin din rândul uneia dintre cele mai reprezentative familii nobiliare de origine românească din sudul regatului Ungariei, avându-și originea în localitatea Armeniș din zona de munte a provinciei actuale a Banatului, nu departe de orașul Caransebeș. Familia a beneficiat de atenția recentă a doi cercetători, care i-au documentat excelent istoria⁷, astfel că suntem în măsură să-i cunoaștem genealogia, proprietățile și evoluția socială până târziu în epoca modernă. Menționată pentru prima dată în secolul al XIV-lea, cel mai probabil cu o origine cnezială, familia nobiliară Fiat a reușit în secolele următoare să se afirme în zona părților de jos ale regatului medieval maghiar (actuala zonă a Banatului), atât prin funcțiile deținute, cât și prin mărimea proprietăților. În perioada de la finalul veacului al XV-lea și începutului celui următor, atunci când se desfășoară povestea noastră, familia deținea o poziție privilegiată, fiind inclusă în rândul nobilimii cu proprietăți în zona montană a provinciei, în Banatul Severinului. Această elită, grupată în special în jurul târgurilor Caransebeș și Lugoj, s-a transformat ulterior într-o nobilime urbană⁸, familia Fiat fiind una dintre cele mai înstărite. Între 1468-1500, frații Ladislau și Ludovic au cumulat un total de 20 de proprietăți deținute în indiviziune.⁹ La momentul crimei care face obiectul analizei de față, nobilii Fiat, deși cu certitudine erau proprietari în orașul Caransebeș, unde cel puțin Ladislau deținea o curte nobiliară¹⁰, se aflau încă în strânsă conexiune cu zona rurală și localitatea de origine.

Cei doi frați implicați în evenimentele nefericite legate de acea crimă apar în documente începând cu anul 1468, cu o prezență constantă în actele epocii timp de peste trei decenii. Ambii au fost căsătoriți: primul cu Elena, cu care a avut patru copii, cei pe care unchiul lor ucigaș i-a acceptat la moștenirea sa. Ludovic, la rândul său, a avut un fiu, Francisc, ai căror urmași au supraviețuit până în prezent. Cei doi frați au murit înainte de 1519, fără să știm cu exactitate momentul decesului vreunui dintre ei.¹¹ În ierarhia locală din teritoriul înalt al Banatului, familia Fiat ocupa o poziție importantă nu doar datorită averii deținute, ci și prin faptul că pe parcursul secolelor XVI-XVII au deținut diverse funcții în administrația locală (castelani și juzi primari ai Caransebeșului, vicecomiți sau comiți de Severin).¹² Victima, Petru Rayn sau Kain, provenea la rândul său dintre nobilii legați de zona respectivă, fără a se ridica la nivelul familiei Fiat. Despre această familie nobiliară sursele nu ne transmit mai nimic, dar cu toate acestea unii dintre membrii ei erau destul de bine ancorați în ierarhia socială a vremii, așa cum o dovedește *Rayn waywoda*, cel care în anul 1478 a ocupat funcția de vice ban de Severin.¹³ Calificativul de voievod marchează nu doar funcția militară și administrativă deținută ci, în același timp, este un indiciu asupra originii sale etnice românești sau sârbești.

Cel mai probabil, așa cum lasă să se întrevadă documentul de la începutul veacului al XVI-lea, a existat o formulă de înțelegere între rudele celui ucis și familia ucigașului, situație relativ obișnuită în cazul dreptului românesc, și nu numai. Totuși, fiind vorba de o crimă în rândul elitei nobiliare, soluționarea cazului a ajuns la regele Ungariei. Cum cei implicați au ajuns la o înțelegere ce presupunea plata unor compensații, regele a fost de acord cu iertarea

⁷ Dragoș Lucian Țigău, "Familia Fiat de Armeniș în secolele XV-XVII," *Banatica*, 14 (1996): 21-51; Ligia Boldea, *Nobilimea românească din Banat în secolele XVI-XVI: origine, statut, studiu genealogic* (Reșița, 2002), 224-245.

⁸ Lakatos, "Városi nemesek Karánsebesen," *passim*.

⁹ Țigău, "Familia Fiat," 29.

¹⁰ Boldea, *Nobilimea românească*, 234.

¹¹ Țigău, "Familia Fiat," 22.

¹² *Ibid.*, 49-50

¹³ F. Pesty, "A Szörény vármegyeyi hajdani oláh kerületek," [Vechile districte românești din comitatul Severin] în *Értekezések a történeti tudományok köréből* 5/ 3 (Budapest, 1876), 82.

ucigaşului. Aici însă intervine Ladislau Fiat, fratele criminalului. Neavând suficiente resurse pentru răscumpărarea omorului, Ludovic a apelat la bunăvoinţa familiei, mai exact a fratelui său, de la care a obţinut sumele necesare compensaţiei către rudele victimei. Bunăvoinţa lui Ladislau Fiat nu trebuie văzută doar prin intermediul dragostei frăţeşti, deşi în mod cert şi acest aspect a avut un rol important, Ludovic fiind ruda sa de sânge. O motivaţie decisivă era dată de stăpânirea asupra celor 26 de proprietăţi menţionate în document. În acea perioadă, cele mai multe familii nobiliare româneşti, cu proprietăţi relativ numeroase, au stăpânit sate, părţi de sate sau diverse moşii în indiviziune, iar fraţii Fiat nu au fost o excepţie. De multe ori în cazul nobililor români, printre stăpânii acestor posesiuni comune pot fi regăsite şi rude colaterale, veri, unchi, nepoţi, ceea ce face relaţiile de proprietate foarte alambicate, cu dispute ce au dus spre procese sau chiar violenţe.¹⁴ În cazul nobililor Fiat, dacă Ladislau nu ar fi intervenit în favoarea fratelui său, exista riscul ca o bună parte din averea lor să intre în mâini străine, ceea ce ar fi pus întreaga familie în dificultate, căci odată pierdute, existau puţine şanse ca proprietăţile să se întoarcă la foştii deţinători.

Documentul din 1501 nu dă niciun detaliu despre motivaţia gestului lui Ludovic Fiat, despre ce l-a determinat să comită crima ori cum s-a petrecut. Pentru a răspunde a această întrebare trebuie să ne raportăm la un alt document, emis la mai bine de trei decenii după prima menţiune a crimei, în anul 1534. Atunci, un proces de moştenire îi aducea în faţa curţii regale şi a regelui Ioan Szapolyai pe verii primari Ana şi Francisc Fiat. Doamna Ana era fiica lui Ladislau, iar Francisc fiul lui Ludovic, nimeni altul decât ucigaşul lui Petru Rayn. Se judecau, aşadar, urmaşii membrilor familiei Fiat implicaţi în tragedia menţionată în anul 1501. Motivul îl constituiau tocmai posesiunile menţionate în înţelegerea dintre cei doi fraţi cu decenii în urmă. Potrivit legii din regatul medieval maghiar, fetele - indiferent de numărul lor - primeau doar un sfert din valoarea averii paterne (*quarta puellaris*), moşiile urmând să revină moştenitorilor pe linie masculină.¹⁵ În baza acestui principiu legal, Francisc a contestat dreptul de stăpânire al verişoarei sale, ceea ce a declanşat procesul menţionat. Doamna Ana, pe de altă parte, declara că documentul prin care fetele erau îndreptăţite la stăpânirea acelor moşii era păstrat cu sfinţeniei în familia lor, ea preluându-l din lada surorii sale mai mari Caterina (*Literas quoque ab ipso condam Ladislao Rege super ipsis bonis perfectionalibus et donacionalibus pro parte nostri filiarum videlicet suarum obtinuisset et emanate fuissent quas non dico dubitanter ad mauus tuas etiam deuenisse ex Ladula sororis meae maioris Catherine*)¹⁶.

Tot cu această ocazie, în faţa forului de judecată era reluat tot cazul crimei, fiind înregistrată mărturia mai multor persoane nobile şi orăşeni din Caransebeş şi împrejurimi, care rememorau cele petrecute cu ani în urmă. În total s-au prezentat 17 martori, şapte pentru Francisc şi zece pentru Ana, dar dintre ei cei mai mulţi au adevărit în legătură cu documentul buclucaş prin care Ladislau le-a dat drept de moştenire fetelor sale. Potrivit unei relatări a lui Ioan Marosi, martor favorabil lui Francisc, imediat după crimă unchiul său Ladislau s-a grăbit înspre Buda, pentru a se întâlni cu regele Vladislav şi cu Petru Gereb de Vingard, pentru a solicita pentru sine proprietăţile fratelui său aflat la ananghie, căruia i-a declarat după

¹⁴ Ioan Drăgan, *Nobilimea românească din Transilvania între anii 1440-1514* (Bucureşti: Editura Enciclopedică, 2000), 134-140; Boldea, *Nobilimea românească*, 67-73.

¹⁵ Pentru sfertul de fiică în regatul Ungariei a se vedea Rady, Martyn, "The filial quarter and female inheritance in medieval Hungarian law," in *The Man of Many Devices, Who Wandered Full Many Ways. Festschrift in Honor of János M. Bak*, eds Balázs Nagy, Marcell Sebök (Budapest, New York, 1999), 422-431.

¹⁶ Pesty, *A Szörényi bántóság*, III, 188.

întoarcerea acasă că nu e obligat să îl mai păstreze stăpânirea acelor posesiuni¹⁷. Nu știm ce fel de relație era între puternicul aristocrat cu origini ardelene Petru Gereb și Ladislau Fiat, poate chiar una de familiaritate (*familiaritas*). Între 1486 și 1494 nobilul ardelean a fost magistrul al curții (*magister ianitorum/magister curie*), iar între 1494 și 1500 a ocupat poziția de jude al curții regale (*iudex curie*)¹⁸ și putea ușor să îl introducă pe nobilul bănățean la rege.

Revenind la procesul din 1534, niciunul dintre martorii chemați de Francisc nu declară motivul pentru care tatăl său l-a ucis pe nobilul Rayn. Dar câțiva dintre martori (Laurențiu Orzagh, Petru Dodualuth, Nicolae Komar), probabil orășeni, își aminteau că Ludovic Fiat l-a ucis pe nobilul Petru Rayn datorită aventurii pe care cel din urmă o avea cu soția sa (*ob adulterium cum uxore eiusdem Ludouici Fiath commissum factam*). Motivația din spatele crimei ar fi, se pare, gelozia, un sentiment suficient de puternic pentru a comite omorul. Se poate bănuși că Ludovic i-a prins pe cei doi în flagrant, ucigându-l pe amantul soției, nefiind neapărat o faptă premeditată. S-ar putea, de asemenea, ca aflând de trădarea soției, nobilul Fiat să îl fi confruntat pe cel care i-a dezonorat casa, de aici până la crimă nefiind decât un pas. Nu vom ști niciodată cum s-au petrecut faptele cu adevărat, dar pentru că cel ucis era un nobil, Ludovic risca pierderea capului. Aceiași martori lasă să se înțeleagă că omorul a avut loc în Caransebeș, și chiar dacă fapta a fost comisă într-un moment de furie, imediat după crimă Ludovic s-a grăbit să fugă din oraș, fiindu-i frică de mânia comitelui de Timiș - celebrul Paul Kinizsi - și de a unui anume Belinosewicz (*ob timorem Magnifici Pauli Kenessy et Bellinosewicz*).¹⁹ Acest din urmă personaj pare oarecum misterios, dar numele său are o rezonanță sud-slavă care îl apropie foarte mult de un celebru aristocrat sârb din acea epocă. Singurul nobil cu nume asemănător care a trăit la finalul secolului al XV-lea a fost Miloš Belmuzević. Stabilit în comitatul Timiș, unde și-a constituit un important domeniu, acesta s-a remarcat în campaniile militare antiotomane din ultimele decenii ale aceluia veac.²⁰ De ce a constituit această crimă un afront la adresa puternicului nobil sârb? Singura motivație valabilă a fi dată de faptul că Petru Rayn (Kain) era familiarul de origine românească sau poate sârbească a lui Belmuzević. Nu ar fi exclus ca nobilul ucis să fi făcut parte din trupele de husari ale voievodului Belmuzević, fiind poate un refugiat sârb în fața avansului otoman din Balcani, stabilit cândva în a doua jumătate a secolului al XV-lea în arealul banatului de Severin, nu departe de spațiul sârbesc. Fără nicio îndoială, uciderea unui familiar, indiferent de originea sa etnică, putea fi văzută ca un afront la adresa puternicului și influentului nobil sud-slav, bine conectat la realitățile politice și administrative din regat, astfel că teama lui Ludovic Fiat față de eventuală răzbunare a acestuia era deplin îndreptățită.

Pentru că Paul Kinizsi a murit în anul 1494, putem să plasăm crima la începutul deceniului al nouălea al secolului al XV-lea, deoarece martorii pomenesc de intervenția imediată a lui Ladislau Fiat la regele Vladislav Jagello pentru a obține iertarea fratelui său. Cum Vladislav a ajuns pe tron după moartea lui Matia Corvinul, în anul 1490, se poate stabili că incidentul a avut cândva în intervalul 1490–1494. Se prea poate ca Ludovic Fiat să fi fost fugit din Banat pe toată perioada cât fratele său a negociat răscumpărarea vinii, până la obținerea iertării regale. Dacă e așa, probabil că s-a întors acasă după destulă vreme, spre finalul secolului

¹⁷ Pesty, *A Szörényi bánság*, III, 190.

¹⁸ Norbert C. Tóth, Richárd Horváth, Tibor Neumann, Tamás Pálosfalvi, *Magyarországi világi archontológiája 1458-1526*, vol. I (Budapest, 2016), 90, 109.

¹⁹ Pesty, *A Szörényi bánság*, III, 191.

²⁰ A. Magina, "Un nobil sârb în Banatul secolului al XV-lea: Miloš Belmuzević," *Analale Banatului. Arheologie-Istorie XVIII* (2010): 135-142.

al XV-lea, astfel explicându-se înțelegerea parafată între frați la începutul veacului următor. Despre locul de refugiu nu avem niciun indiciu, dar s-ar putea presupune că e vorba de o zonă aflată în afara ariei de autoritate a regelui Ungariei. Nu ar fi deloc exclus ca Ludovic să fi petrecut o vreme în Țara Românească, aflată în imediata apropiere a locului de baștină a familiei Fiat. De altfel, înțelegerea inițială dintre frați are loc la Orșova, în fața banilor de Severin, în data de 22 iulie 1501. S-ar putea ca în jurul acestei date Ludovic să fi revenit din exil, iar fratele său să îl fi întâmpinat la frontieră, ceea ce pare să confirme ipoteza că locul în care nobilul bănățean a găsit refugiu e Țara Românească. În baza documentului emis de cei doi bani ai Severinului, regele a poruncit capitlului de Arad să pună în practică înțelegerea dintre frații Fiat.

Care au fost consecințele crimei respective?

În primul rând ni se oferă posibilitatea sondării relațiilor interumane și de familie în Banatul medieval. După întoarcerea sa din exilul autoimpus, Ludovic Fiat se pare că și-a continuat viața alături de soție²¹, și-a crescut copilul și a continuat să se bucure de beneficiile poziției sale de nobil, cu toate că nu știm să fi ocupat vreo funcție oficială în această perioadă.

Apoi, cel mai important aspect este dat de statutul juridic al patrimoniului funciar al familiei, căci Ludovic Fiat a fost nevoit să-și accepte nepoții la propria moștenire, avere ce în condiții normale ar fi revenit exclusiv fiului său Francisc. Compromisul acesta a generat ulterior, după cum am văzut, anumite dispute legale. După moartea tatălui său, Francisc Fiat a încercat să își recupereze posesiunile ajunse în mâna rudelor, făcând abstracție de vechea înțelegere dintre tatăl și unchiul său. Astfel, în 1527 încheia o înțelegere cu vara sa primară Ana în privința părților de moșie rămase acesteia după moartea fratelui ei Ioan. Ea urma să păstreze acele bunuri pe perioada vieții, iar după decesul său posesiunile urmau să treacă în stăpânirea lui Francisc.²² Înțelegerea nu a fost de însă lungă durată, fiind valabilă doar pentru câțiva ani. În 1531 Francisc Fiat protesta și se împotriva la faptul că o parte din domeniul său (tocmai cel cuprins în acordul din 1501) a ajuns în stăpânirea unor femei din familie, deși prin acord încheiat cu decenii în urmă doamnele erau îndreptățite la moștenire.²³ Așa cum aminteam, Francisc își argumenta poziția prin uzanța moștenirii pe linie masculină, căci potrivit legii din regat persoanele de sex feminin urmau să primească numai sfertul de fiică (*quarta puellaris*) din averea părintească. Acest sfert al fiicelor era calculat în principiu în bunuri mobile, reprezentând 25% din valoarea totală a averii părintești, sfert care însă se împărțea între toate fetele din familie, dar în lipsa banilor fetele putea primi și anumite moșii. Cu toate că nu a putut aduce martori sau documente în favoarea sa, Francisc, pare-se o fire mai belicoasă, a declanșat un proces pentru acele proprietăți.

Disputa între cei doi veri a ajuns așadar în fața regelui Ioan Szapolyai în anul 1534, căci nobilul Fiat nu recunoștea actele prin care tatăl său ceda jumătate din domeniul personal nepoatelor de frate, contestând în acest fel moștenirea pe linie feminină. În apărarea sa, Ana readucea în discuție crima petrecută cu peste patru decenii înainte și rolul tatălui ei în răscumpărarea vinii lui Ludovic Fiat. Pentru a-și dovedi dreptatea, doamna Ana a adus după cum s-a văzut mai mulți martori din Caransebeș, care au certificat că părintele ei le-a dat drepturi egale la moștenire și fetelor, nu doar tradiționalul *quarta puellaris*, așa cum prevedea legea regatului. Mihai Zederiessy, după ce a depus jurământul, a mărturisit că, la un moment dat, s-a întâmpnat ca Ladislau Fiat să vină în casa sa, iar soția lui l-a întrebat despre sănătate și

²¹ Decedată cândva înainte de 1531 - Țigău, "Familia Fiat," 23.

²² Pesty, *A Szörényi bántóság*, III, 177-178.

²³ Ibid., 184-186.

despre călătoria pe care o făcuse, iar el ar fi declarat: ”Mulțumesc lui Dumnezeu, sunt bine și prosper, căci mi-am făcut fiicele libere și moștenitori.”²⁴ Procesul dintre cei doi veri pare să se finalizat pe la finalul anului 1535, atunci când, după jurământul a 25 de persoane, Anei i-a fost recunoscută calitatea de moștenitor legal al posesiunilor aflate în dispută de către regele Ioan Szapolyai.²⁵ Pentru siguranța stăpânirii sale în acele domenii, Ana cerea capitlului din Arad, în anul 1539, să îi emită o nouă scrisoare autenticată ce conținea în transumpt înțelegerea dintre frații Ludovic și Ladislau Fiat încheiată cu patru decenii în urmă în fața autorităților Banatului de Severin.²⁶ Era actul final al unor evenimente începute cu o crimă înfăptuită cu circa jumătate secol înainte, omor ce a avut impact semnificativ asupra unei familie nobiliare din Banatul de la finalul Evului Mediu.

Deși pare un caz banal, dosarul crimei de la finalul secolului al XV-lea ne introduce în complicatul angrenaj mental, juridic și al relațiilor de familie din Banatul medieval. Motivată de o încălcarea a onoarei familiale, omorul a produs consecințe juridice însemnate, vizibile în ceea ce privește proprietatea și modul de transmitere al patrimoniului în rândul elitei nobiliare românești din regatul Ungariei.

²⁴ Ibid., 190: Habeo gracias Deo, bene et prospere, nam et filias feci liberas et filios in hereditate.

²⁵ Ibid., 195-197.

²⁶ Ibid., 217-218.